

Після відомого в Москві путчу та проголошення незалежності України, в Тернополі проходила друга “Галицька Асамтлея”, учасником якої я був.

На той час в Тернополі виходила досить незалежна і об'єктивна західноукраїнська газета «Західна Україна». Коресподент газети **Михайло Лисевич** вишукував неординарні події та людей і неупереджено докопувався до істини та деталей, але досить об'єктивно, я би сказав, й дуже професійно - з позиції порядку, справедливості й честі в омріяній незалежній державі... Ворогам і брехунам пощади від нього не було. Коресподент завітав також до нас на Прикарпаття... Пропоную його публікацію.

«Західна Україна», № 1, **5 вересня 1991 року**.

Non fata morgana

І ВСЕ ж не його, тому й принизливо, ця справа – нарізати межі. Не його, бо в нього не вистачає часу на більш важливі справи. Адже він очолює землевпорядну службу при Івано-Франківській обласній Раді народних депутатів. Революційну, слід сказати, службу в масштабах України. Недаремно сюди – хто за досвідом, хто щось вивідати – приїжджали і приїжджають представники багатьох областей України. Більше того, цілий ряд положень ухвали Івано-Франківської облради « [Про земельну реформу в Івано-Франківській області](#) » були запозичені і відповідно використані Президентом СРСР. Про це повідомила в одній зі своїх передач радіопрограма «Земля і люди».

Поряд з названою вище була прийнята ще одна ухвала

«Про земельно-територіальний устрій Івано-Франківської області». І хоч над програмою дій, які лягли в основу обох ухвал, працював великий колектив людей, наукові та дослідницькі установи, основним «генератором» ідеї був, і це в нікого не викликає сумніву, О.І. Ковалів. Зрештою, які можуть бути сумніви, якщо представники землевпорядних служб трьох західних областей – Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської – котрі недавно зустрічалися в Івано-Франківську, проситимуть наступну Галицьку асамблею рекомендувати Коваліва на одній з найближчих сесій Верховної Ради України на пост голови Державного республіканського комітету земельних ресурсів та земельних реформ, бо цей комітет, хоч і закладений у структуру Кабінету Міністрів, й досі не має ні голови, ні апарату. Тому на Україні земельна реформа сильно пригальмовує. Або, як любить часто повторювати Олександр Іванович, у цьому напрямку «ніц не куєсі і не мелесі». А от на Прикарпатті і кується, і мелеться. Та ще й як.

З чого ж тут почали? Насамперед визначили на місцевості та планово-картографічному матеріалі межі територій Рад народних депутатів базового рівня, провели інвентаризацію існуючих користувачів землі та її природних ресурсів, дослідили повний склад земельних угідь. На основі цього було створено земельний банк даних по області, який повністю комп'ютеризований.

Далі. Депутати сільських Рад разом із землепорядною службою визначили потребу людей в додаткових земельних ділянках під городи, житлове будівництво, сінокоси, випас худоби тощо. При цьому бралися до уваги кількість бажаючих отримати землю, розмір наявних уже в той час власників земельних ділянок, кількість членів сім'ї... І вже на основі цих даних встановлювали, скільки арів, чи, як кажуть у народі, соток можна нарізати на особу. Покажемо це на прикладі хоча б села Рожнів Косівського району, в якому О.І. Ковалів встановлював межу між сусідами. Тут заплановано виділити для селян додатково 373 гектари землі. На 200 з них вони вже цієї осені зберуть свій перший урожай. Тут вирішено, що на кожного члена сім'ї до вже існуючих присадиб можна нарізати 15 соток поля, але не більше, ніж 75 соток на двір, на ґаздівство.

Голова Рожнівської сільської Ради народних депутатів В.Г. Пилип'юк переконаний, що людям землю варто давати, вони не дадуть їй пропасти. Він зіслався на такий приклад: незважаючи на несприятливу погоду, постійні дощі, селяни зуміли вберегти своє сіно. Чого не скажеш про колгосп. Справді, промовистий факт. Бачили ми й те, що людські городи ліпше оброблені, ніж колгоспні поля, не такі забур'янені.

До речі, гранично допустимий розмір присадиби рішенням Івано-Франківської обласної Ради – два гектари. Більше можна брати хіба що в оренду або довічне володіння під фермерське господарство. У цілому на Прикарпатті у власність людям передано 128 тисяч гектарів землі. Цифра немала, якщо врахувати, що орної землі на Івано-Франківщині в силу її географічного розташування, себто в горах і передгір'ї, дуже мало. Але навіть у тому випадку, коли всі колгоспні угіддя доводилось віддавати людям, аби задовольнити їхні заяви, влада йшла на цей крок. Колгоспи, по суті, самоліквідовувались.

У свій час гуцули, бойки, покутяни, наддністрянці самі забезпечували себе зерном і м'ясом, ще й на продаж мали. Але й тоді вони на своїй землі працювали, а не на нічийй, якою насправді є колгоспна земля. Сьогодні ж третя частина населення Івано-Франківської області, за словами Олександера Івановича, живе за межею бідності. І тому Ковалів вірить: земельна реформа допоможе людям вжити в нинішніх умовах складних умовах, умовах економічної кризи. Свій город, своє поле, своя худібка не дадуть вмерти з голоду. І саме тому він, коли ми їхали на Косівщину, був сильно схвилюваний, навіть різко висловився, коли побачив, що колгоспи, зібравши урожай, насамперед розорюють ті поля, що під самим селом, під людськими хатами. Це для того, щоб затягнути час, не дати селянам вчасно землю, ще хоч на рік зберегти оті гектари, аби не розпастися, не розформуватися. Звичайно, тут

гарячкувати не потрібно. Якщо колгосп міцний, багатий, дає велику користь державі, людям, які в ньому працюють, то він мав би зберегтися. Але чи потрібні ось такі колгоспи, коли гуцул доглядає кілька гектарів колгоспного сінокошу, скажімо, за третю частину заготовленого сіна, а решту везе за три-п'ять кілометрів на ферму? Це ж очевидний абсурд.

Або ще таке. Окремі колгоспи, не маючи достатньо полів, розвинули в себе економічну інфраструктуру (цехи, майстерні) і вироблену продукцію - поліетиленову плівку, сувеніри, меблі – продають десь, скажімо, в Одеській області, а натомість купують соломку та інші корми для своєї худоби. Коментарі, очевидно, зайві.

Тепер ситуація докорінно змінилася. Селянин при бажанні може стати повноправним господарем на землі. Для нього вона вже не *fata morgana*, як писав у свій час Михайло Коцюбинський, не рожеве марево, не мрія, а реальність.

Цікаво, як подібна робота, тобто земельна реформа у тій її частині, де йдеться про виділення землі під присадиби, проводиться в інших областях України. Олександр Іванович розповів мені, що в переважній більшості з них усе

зводиться до того, що колгоспи віддають людям ті поля, які їм незручні у використанні, невідгідні для освоєння, включаючи всі невжитки. Звичайно, наші люди дуже працьовиті і терплячі й, коли нема нічого ліпшого, беруть і ці ділянки, навіть не догадуючись, що стають співучасниками злочину проти природи. Бо невжитки, як образно висловлюється Ковалів, це ті острівці, на яких ще жабки квакають і ростуть непосіяні руками квіти та інші зела, які, можливо, занесені в Червону книгу.

Зовсім по-іншому це зроблено на Івано-Франківщині. Тут усі землі, які мають природоохоронне, оздоровче, рекреаційне, історико-культурне та інше важливе призначення, відведено у спеціальний недоторканий фонд. Це, скажімо, половина лісів області, ґрунтоохоронні чагарники, струмки, джерела, прибережні смуги тощо.

Мабуть, тут варто зазначити й те, що районні інспектори Івано-Франківщини, які займалися інвентаризацією земель, перевірили законність володіння землею усіма її користувачами. Виявилось, що переважна більшість їх або не мала правильно оформлених документів на право землекористування згідно з статтями існуючого Земельного кодексу, або систематично порушувала основні вимоги охорони земель. Про порушення законодавства були складені відповідні акти, на основі яких сесії районних

Рад відвели ці землі в запас місцевого значення. По суті, конфісковано на певний час землю в усіх колгоспів, лісокомбінатів, військового лісгоспу, в інших землекористувачів. Звичайно, при бажанні можна швидко юридично грамотно оформити усі документи на володіння землею. Але сесія Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів цілком резонно заборонила протягом трьох років виділяти кому б то не було землю у довічне користування. Чому резонно? Ну, хоча б тому, що за ці роки усі мешканці області мають остаточно визначились, чи можуть вони збільшити свої присадиби, чи хочуть вони взяти землю в оренду (до речі, вона безперешкодно і насамперед виділяється сільськогосподарським кооперативам, малим підприємствам, приватним цехам і майстерням), чи хочуть стати фермерами.

По-друге, перш ніж давати угіддя в довічне володіння, треба добре подумати і визначитись у тому плані, де буде прокладена дорога, де здійснюватиметься будівництво і, отже, де слід осушити мочари, викорчувати ліс, осушити ставок, а де слід залишити землю недоторканою, тобто відвести її у природоохоронний фонд. Не будувати, щоб потім, схаменувшись, руйнувати, а думати, і тоді вже будувати. Земля має використовуватись тільки за цільовим призначенням: злочинно будувати цементний комбінат на полі, яке дає високий врожай хліба.

До речі, на думку Олександера Івановича, усе, що

стосується, в тому числі мовлене вище, земельно-територіального устрою, є питанням надзвичайної ваги для України в цілому і кожної області зокрема. Це не просто організація сівозміни, як вважалося раніше, а й, як бачимо, вирішення економічних і транспортних проблем, а також природоохоронних. Скажімо, щоб врятувати ґрунт від остаточного виснаження, сьогодні лише на Тернопільщині слід вилучити з активного сільськогосподарського обороту 15 відсотків землі. Потрібно також відновити нині страшно деформований у бік забруднення, а то й остаточного знищення, природній баланс. Саме тому на Прикарпатті активно взялися за справу відродження джерел, струмків, балок, лісів, там заплановано засадити чотири тисячі гектарів дикоростучими плодоягідними рослинами (щоб, як кажуть, і затінок був, і горішок чи ягідка смачна). Заплановано також збудувати 385 ставків. Широко розгорнулися роботи з метою укріплення берегів (на це вже виділено п'ять мільйонів карбованців), розпочато весь комплекс ґрунтоводоохоронних робіт.

Інше, на що сильно акцентує увагу Ковалів, можна виразити такими словами: незалежній Україні - незалежні геодезичні та картографічні служби. Смішно говорити, але й досі Україна не могла самотійно намалювати навіть шкільної географічної карти. Ці служби мають бути також у кожній області. Потрібна також координація зусиль. А то раніше було як: лісники проводили аерозйомки окремо від

усіх, військові теж, будівельники теж. Тратили великі гроші на кількарізкові зйомки однієї і тієї ж місцевості.

Втім, Олександр Іванович не чекає, поки йому дозволять самотійно займатися геодезією і картографією. У 1986-1987 роках були проведені, хоч і з боєм, комплексні роботи у цьому напрямку над дослідженням Рогатинського району. У результаті складено карти з масштабом 1:5000 та 1:2000. Хто хоч трішки, як кажуть, петрає в цьому, той розуміє, наскільки це важливо. Неможливо щось планувати на землі, не маючи карти і точних характеристик про якісь землі і про природні ресурси...

Які ще принципово нові підходи до землевпорядкування на Івано-Франківщині? Насамперед важливо відмітити те, що там вся земля, усі її категорії: поля, ліси, води – власність народу, а Ради розпоряджаються нею від його імені. Дещо відмінно, як не дивно, вирішено це питання у Львівській області: сільські Ради володіють тільки тією землею, яка була у людей, і додатково вилученою у колгоспів. Уся інша, по суті, залишається власністю колгоспів. Тобто комплексне використання землі уже порушено.

Далі. Івано-Франківська область єдина в Україні, де

правління земельних ресурсів виведене з-під опіки виконкому і перейшло під безпосередньо юрисдикцію облради. Отримавши незалежність, управління уже не танцює під дудку аграрників, будівельників тощо, а здійснює жорстокий контроль за раціональним і природоохоронним використанням землі. До речі, штрафи за порушення законодавства у володінні угіддями - один із шляхів поповнення бюджету управління.

Ще одна цікава деталь. О.І. Ковалів вважає, що не потрібно, як було раніше, окремо лісового кодексу, водного кодексу, кодексу про надра тощо. Адже все це розташоване на землі. Отож потрібен тільки один ґрунтовний солідний кодекс про землю і природні ресурси, а також, закони про охорону природи.

Часто в розмові зі мною Олександр Іванович підкреслював: земля повинна «працювати» на себе, повинна давати прибутки місцевим Радам народних депутатів, а не лише вузькому колу спеціалістів, які володіють монополією на знання. Рада – власник землі, отже, Рада має бути власником інформації про неї. І цю інформацію вона може продавати.

І ще одне, що стосується прибутків від землі. Якщо прем'єр-міністр В.П. Фокін таки рекомендуватиме Коваліва на пост голови Державного комітету земельних ресурсів та земельних реформ, то у Верховній Раді він матиме, як мінімум, 90 супротивників, 90, бо саме стільки в ній голів колгоспів, які аж ніяк не хочуть платити ренту нарівні з усіма за володіння землею. Вони чомусь вважають, що колгоспи мають платити менше, ніж орендатори і фермери.

Олександр Іванович думає по-іншому: перед законом і землею – рівні усі.

Михайло ЛИСЕВИЧ

P.S. Поняття земельні ресурси та земельні реформи в розумінні О.І. Коваліва набагато ширші, ніж їх висвітлено тут. Але я свідомо уникав вузькоспеціальних термінів, наукових підходів тощо, прагнучи показати найголовніше з того, як бачить землю Олександр Іванович – цей прикарпатський реформатор-революціонер і невгамовний «генератор» ідей.

До речі, коли 19 серпня багато «мертвих душ» у компартії поспішили сплатити внески, які вже не сплачували місяцями, а то й роками, О.І. Ковалів написав заяву про вихід з КПРС.

Газетна колонка автора на сторінці публікації замість прологу до викладеного.

На Івано-Франківщині від тих, хто не хоче брати землю під городи додаткові земельні наділи, вимагають відповідної заяви. Бо якщо, на дай Боже, трапиться голод, то хай діти знають: їхні батьки лінувалися працювати на землі.

Чесне слово, було принизливо дивитися, як Олександр Іванович встановлював межу між двома газдівствами, між двома сусідами, що за кавальчик землі, певне, стали ворогами, поки жити будуть. О.І. Ковалів ретельно вимірював рулеткою, забивав кілочки, натягував шнур, а ті, та ще жінки з вулиці, сварилися. Згадували котра мала більше любасів, котра має більше чеснот... Не цуралися міцних слів.

Що й казати, гуцульський темперамент гарячий. Утім на Олександера Івановича на могло вплинути, здавалося, ніщо. Зі своїми завданнями, встигаючи на ходу смакувати сливи і жартувати до сперечальників, він справився блискуче.

Хитрий і мудрий чоловік , - це точно.